

lemét, mindig igazodott a környezet földrajzi, morfológiai adottságaihoz, a növényzethez, a meglévő épületekhez. Épületei sosem akarnak uralkodni környezetükön.

Ugyancsak fontos, hogy a szerény anyagi lehetőségek, a gyakran házilagos kivitelezés ellenére, legkisebb épületének is *lelke van*. Ez az a tudás, amit ma például egy Christopher Alexander keres: az évszázadok alatt összegyűjtött, ösztönös építő tapasztalat, az a bölcsesség, ami az épület környezetbe illesztésétől, a belső terek megformálásán és kapcsolatán át a legkisebb részletekig terjed. Kós Károly a középkort tanulmányozva, a népépítészetet megismerve, a kultúra civilizációval szembeni jelentőségét Sztambulban megértve — mindezt tudta. E tudás birtokában igyekezett házat, lakást, *otthont* adni az embereknek.

Kós Károly más dimenzióban mozgott, mint a nemzeti építészetet követelő kortársai. Természetes, hogy örömmel üdvözölt minden hasonló törekvést, s minden adandó alkalommal kiállt a magyar építészetből oly gyakran hiányzó sajátos szellemiség mellett. Am jellemző, hogy a negyvenes évek első felében, amikor a falukutató építészek a népi építészetet igyekeztek a műépítészetbe átmenteni, Kós így zárta a Mérnök és Építész Egyletben a székely építészetről szóló előadását: „Talán fognak jönni egyszer istenáldotta tehetségek, akik meg fogják teremteni azt az építészetet, amelynek magyarságát mindenki meg fogja érezni, el fogja ismerni — pedig lehet, hogy az itt bemutatott népi formákból egy vonalat sem fogunk benne találni.”

Végezetül egy figyelmeztetés. Az utóbbi években egyre több szó esik nemzeti identitástudatról, regionalizmusról, helyi hagyományokról. Mindez jó dolog. Igencsak veszélyes azonban az a gyakorlat, amely néhány megyénkben, néhány vidéki városunkban alakult ki. E helyeken ugyanis már hatósági előírás, megkövetelt minimum az úgynevezett helyi hagyományok követése. Amit ma helyi hagyománynak kiáltanak ki, az a századfordulón a település léptékét és akkori hagyományait figyelmen kívül hagyó, gyakran bizony importált stílus volt. Ez nem von le értékéből. De miért nem előlegezzük meg a bizalmat mai építészeinknek, hogy ők is hozzá tudnak járulni egy település képéhez — mai eszközökkel. Ez nem hagyományok és nem helyi jelleg, hanem csupán tehetség kérdése. A mai zsűriktől Kós Károly sem kapott volna építési engedélyt például a kolozsvári Műcsarnok épületére, hiszen volt olyan merész saját korábbi stílusától eltérni a lapos tetős, kissé „hollandus”, de kitűnő tömegű középülettel. Ne kövessük el ezt a hibát!

Kerényi József

Olvashatjuk, tapasztalhatjuk, az iskolákban fogatkozik az ének- és zenei órák száma. Közben Bartókot, Kodályt emlegetjük nyakra-főre. Hallgatjuk is műveiket, ismerjük egyáltalán valóságos munkásságukat?

Csak beinté csodálkoztam, amikor Nagy Lászlót „Laciként” emlegető és öt értéként bemutatkozó emberek hírért sem hallották a halála előtti karácsonyon nyomtatásban megjelent *Tűnődés nagy szeretetről, a kardcsókolókról* című versének.

És Kós Károly?

Bár csak „kirajzolná mai építészetünk helyszínrajzát”!

Mivel nem magamnak írok Kós Károly munkásságáról, az **ÉPÍTÉSZRŐL**, jobb ha őt idézem majd másfél évtizeddel ezelőtt írt levelével.

Jobb, mert Ő emlékezik munkásságának egy rövid időszakáról nagy erőfeszítéssel olyan árnyaltan és gazdagon, ahogyan a kevés magnetofon- és televíziós felvételen értelemszerűen ez nem volt lehetséges. És ez pótolhatatlan dokumentum!

Jobb, mert ez a levél — minden kommentár nélkül is — akaratlan építészeti és építészeti válasz egy olyan kornak, ahol jelképesen és valóságosan is rendszeresen elvétik az arányt, a ritmust, nyelvelnek versenyhelyzetről, etikáról, humanus lakótelepek al- meg főközpontjairól.

És végül úgy vélem, ez a féltve őrzött levél ma már üzenet minden **KEDVES KOLLEGÁNAK** az igazi korszerűségről és magatartásról — a **NAGY KARD- CSÓKOLÓTÓL!**

Kós Károly levele Kerényi Józsefhez

Kedves Kollégám!

Szíves elnézését kérem, hogy még szeptember hó elején küldött levelére csak most válaszolok, de az írás már nagyon nehezemre esik, és mostanában még mindig több levelet kapok, mint amennyire a maga idejében válaszolni tudok.

Kollégám arra kér, írjam meg a Wekerle-telep központi piactere kialakításának, beépítési tervének, a megbízásnak és megvalósításnak útját, résztvevőit.

Ez ma számomra jórészt lehetetlen, két okból is:

1. 1944 őszén a rajtunk keresztül viharzott háború nyomában reánkzúdult rablócsöcselék kifosztotta és jórészt elpusztította sztánai otthonunkat. Ott, akkor semmisültek meg eddigvaló életem munkásságának minden dokumentumát tartalmazó dossziéim, s természetesen a Wekerle-telepi munkámra vonatkozó írásos és rajzos adataim is.

2. Wekerle-telepi építészeti tevékenységemről (1912—13) immár 6 évtized választ el. Akkor 29 éves voltam, most 91-ik életévemet töltöm be.

A fenti ténymegállapítás után, azt hiszem, kedves kollégám belátja, hogy kérdéseire, pusztán immár meggyengült emlékezetem csak igen hiányos és pontatlan, bizonytalan választ tudhat adni. De válaszom lényegét megelőzően azt is el kell még mondanom, hogy 1911 őszére úgy alakultak a dolgaim, hogy állandó budapesti jelenlétemre már nem volt szükség, viszont építészeti tevékenységem Erdély területére (Kolozsvárra és a Székelyföldre) tevődött át, tehát — tíz esztendei pesti tartózkodásom után — hazaköltözködtünk (feleségemmel) Erdélybe, és berendezkedtünk a Bpest—Kolozsvár—Brassó vasúti fővonal felezőjében, a vasúti állomás szomszédságában már másfél esztendeje Sztánán felépült házacskánkban.

Itt, Sztánán kaptam 1912 telén (január vagy februárban) a M. kir. Pénzügyminisztérium levelét, melyben a minisztérium Kispesti Munkás és Tisztviselőtelepének Építő-bizottsága (?) felkér: vegyek részt azon a szűkebb körű nyílt pályázatfélén (?), melynek tárgya: javaslatétel (szóban, írásban, ill. rajzban) a „Kispesti munkás és tisztviselőtelep” központi terének kialakítására. A továbbiakban felkéri a pályázókat, hogy javaslataikat Budapesten (pontos cím), már-